

**Aen-Merckingen Van Den Eerw. P. Cornelius Hazart,
Priester der Societeyt Jesv.**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1662

V. Aen-Merckikghe Op de feste Vraeghe. Of het achtste Capittel van het 22. boeck des Stadts Godts (namelijck aengaende de Reliquien, ende Mirakelen) aen Augustino valschelijck roeghedicht is.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71393](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71393)

schien uytgaven/ende vercochten booz heplighe/
ende ware Reliquien : ofte immerx soo verhtie-
hen/ende vermeerderden/als of sy wat heplighx
hadden ghetweest

Soo segghen wy nu samen met D. E. in uwe
Memory-boeck Pag. 607. Dat soodanigh omloopen, met
soodanighe Reliquien, een particulier werck was, van ee-
nighe, *sijf halsighe, wederspannighe, gheveynsde leughenach-
tighe, ledighe, ende vagabonde,* niet het ghemeen werck van-
de Kercke, die daer met recht gheen behagen aen en had-
de, soo ghy seght in uwe Catholijcke Waerheydt
pag. 613.

V. AEN-MERCKINGHE

Op de feste Vraeghe.

Of het achtste Capittel van het 22.
boeck des Stadts Godts (namelijck
aengaende de Reliquien, ende Mira-
kelen) aen Augustino valschelijck
roeghedicht is.

D. Cabeljau in sijn Catholijcke Waerheydt Pag.
614. seght dat jaer met dese woorzen : Wy
segghen dat het niet *Augustinus* is, die dese vertellinghtjes
heeft naeghelaten, maer een ander, die de selve *Augustino*
verkeerdelijck toeghedicht heeft.

Dit sijn segghen bevesticht hy/ met d'authoz-
teyt van Ludovicus Vives, die sijn aen-merckin-
ghen op dat boozsepde Capittel ghemaecht heeft/
ende met het oordeel bande Leuvenche Docto-
ren.

Ick hebbe in mijn Staeltje Pag. 43. 44. &c. ghe-
zhoont/ datter gheen apparentie en is/ dat Ludo-
vicus Uives, ofte de Leuvenche Doctoren, sulckx seg-
ghen/of boozgheben. he

Het heel berescht dan/dat wy hier voer hebben/
bestaet oer dese woorden van Vives:

Het is buyten twiffel, seyd hy/dat in dit Capittel veel
dinghen tot verclaringhe zijn byghevoeght, van soodani-
ghe, die alle de schriften van groote autheuren met hare
onreynen handen plachten te bevlecken. Daerom sal ick
sommighe van die dinghen af snijden, of naelaten, andere,
nae mine ghewoonte, sal ick te vreden wesen met de sel-
ve aen te teekenen.

Hier op hebbe ick in mijn Staeltje Pag 47. ghe-
maecht dit argument: Ludovicus seghet dat hy som-
mighe dinghen sal naelaeten, (te weten/die hy meynde
niet vast te gaen) ende dat hy andere sal aen
teekenen (te weten die hy meynde twiffelacht-
righ te zijn) Maer de mirakelen die in dit Capitel
berhaelt werden en heeft hy niet naeghelaten
noch aengheteeckent, als twiffelachtigh: Ergo/
volghens het oordeel van Ludovicus Vives, soo en
zijn die mirakelen / de welcke in dat Capittel
berhaelt worden niet alleen niet twiffelachtigh/
maer gaen vast/ende seker.

Wat seghet D. Cabeljau op dit argument: hy
swijghet: Niet wonder / want ick en sie niet hoe
hy hier in forma can uytspetelen:

Bemerckt / dat ick hem in mijn Staeltje
Pag 44. beschuldicht hebbe dat hy de woorden Vi-
ves verhoort hadde / ver/wijghende namelijk dese
leste woorden: Daerom sal ick sommighe van die din-
ghen af snijden, andere sal ick te vreden wesen aen te teec-
kenen.

D. Cabeljau seyd hier op: Indien *Pater* gheseyt had-
de, het konder wel by ghedaen gheweest zijn, dan was het
wel, want men konder by doen, oock nalaten soo men
wilde, sonder eenighe veranderinghe van sin.

Ende ick segghe wederom / dat die woorden
moesten nootsakelijck daer by gheboeght wor-
den / ofte andersins / dat den gantschen sin on-
volmaecht was / ende men niet en kost weten
wat eghentlijck het vonnisse was van Vives
aengacende die miraculen in het besonder: Welck
vonnis

bonnis alleenlyck blijkt vut die leste woorzen/
die ghy versweghen hebt.

Maer D. Cabeljau seght: De woorzen die ick
byghebracht hebbe / waren ghenoechsaem, om
te thoonen dat dit achtste Capittel van het twee-
zwintichste boeck vande stadt Godts, door een quade
Munnicke handt seer was vervalscht, derhalven dat men
op de vertellinghtjes daer in begrepen gheen staet te ma-
ken hadde.

Ten volghet niet/want indien men daer gheen
staet op te maeken hadde / waerom en heeft se
dan Ludovicus Vives niet achterghelaten als niet we-
sende Augustini? waerom en heeft hy se niet aen-
geteekent als twijffelachtich / ofte bertwerpelyck?
want dat was syn meynunge te doen (soo hy dups-
delijck seyt) in andere dinghen die ofte twijffe-
lachtich waren/oste vervalscht. Thoont my in-
dien ghy kont/dat Vives een mirakel alleen/ van
soo vele die in dat Capittel verhaelt werden/ in
twijffelachticheyt heeft ghetrocken/oste aenghe-
teekent als niet wesende van Augustino.

Daer en boven hebbe ick D. E. in mijn Stael-
tje pag 47. vut ghemaent dat ghy my pmanit sout
boozstellen/namelyck vande oude tyden (want
het bonnisse van ul. lest opghelomen Docten-
ten en is hier niet meer als een O in r'cijfer) de
welcke van de mirakelen die in dit Capittel ver-
haelt worden ghetwijffelt heeft: Gh' hebt hier
op wederom ghesweghen: Hebt ghy dan in Era-
sino selve/die nochtans soo byse bonnissen stryckt
oer de schyften van Augustinus, niet kunnen bin-
den deses aengaende tot u boozdeel? soo sae?
waerom dat niet boozgheselt? soo neen? soo ist
een klaer-teecken/dat Erasmus hier den dach niet
en heeft deurghe sien/andersins hy soude/buyten
twijffel/dit Capittel / ende alle die verrellinght-
jes afgheschafft/ende bertwoopen hebben/als niet
wesende gheschreven van Augustino.

Ten anderen ghy moet my bekennen / dat Lu-
dovicus Vives seght/ dat hy verscheden manufcr-
ten

pen, ende drucken bande schyften Augustini heeft hy de handt ghehadt/ wanneer hy booz hadde de selve schyften t'herdzucken; ende soo t'bljcht metter daer / in alle die oude Manu-scripten, en drucken, heeft Vives dat Capittel met alle die mirakelen/ ende vertellingtjes ghebonden / soo is dit dan een teken dat onse booz-ouders ghebonnist hebben/ dat sy soo wel het eyghen werck waren van Augustinus, als alle de boeken/ ende Capittelen/ ende verhaelen bande Stadt Gods/ daer dit booznoemde achtste Capittel mede in besloten is.

Boozders/ hebbe ick in mijn Staeltje ghetheont pag. 46. Dat Ludovicus Vives, seggende dat in dit Capittel eenighe verbalschingen sijn / niet en spreekt van eenighe ghewichtighe saken / die soude verbalscht sijn/ maer alleenlyck van eenighe woordkens/ de welcke hy oock daerelijck aentreckent.

Ghenomen het was soo, seyt D. Cabeljan, soudet even wel niet sijn een grooten reden, om te twijffelen, of niet de selve handt, die de woorden hier en daer vervalschte hadde, oock met eenen, saeken daer moght byghedaen hebben van t'zijne, om se op den naem van Augustinus te venten?

Was dit reden ghenoech om daer aen te twijffelen/ waerom en heeft dan Ludovicus Vives daer aen niet ghewijffelt? waerom en heeft hy niet t'seffens/ ofte dat heel Capittel overgheslaghen/ ofte die vertellingtjes upgheschapt? ofte ten minsten de selve aengherekent als twijffelachtich/ ende niet van Augustino ghemaect?

Doch/ seyt D. Cabeljan: Vives gaet inder daer verder, ende spreeckt expresselijck van byghevoeghde dinghen.

Laet ons die hoozen/ ende sien of het oock bast gaet.

Voor eerst citeert ghy Vives, daer hy seyt: Die woorden: *Alwaer hy de heylighe Reliquien aenraecte*, en werden in gheen oude boeken ghevonden.

¶

Ick

Ick en kan niet begrijpen wat Vives is overghekomen dit te stellen in sijn aenmerckingen/ daer hy nochtans die woorden niet ghestelt en heeft in den text selve / want Augustinus, en spreekt daer van gheen aentraeken der Reliquien.

Doch ghenomen het was soo; Vives heeft in de oude boecken ghebonden / datter een doot kindt/ dooz het aentraeken vande Reliquien des H. Stephani is lebendich gheworden; dat den sone van eenen sekeren Irenæus nu doot wesende / soo hy bestreken was met de olve des selfs H. Martelaers / tot het leven ghekomen is; dat een blinde vrouwe dooz het aentraeken der bloemen met de welcke de Reliquien bestropt waren / haer ghesicht heeft ghekze ghen: Dit altemael segghe ick / moet Vives in alle oude boecken / ende Manuscripten ghebonden hebben / ander sijn hoe soude hy dit ghestelt hebben / ende daer ober geen annotatie ghemaect? ghenomen dan / dat in de oude boecken dese woorden niet ghestaen en hadden: Alwaer hy de Heylighe Reliquien aenraeckte, ist niet ghenoech dat Augustinus dit elders seyt / om goet te maken / dat men de Reliquien mach aentraeken / tot ghensinghe etc?

Ten tweeden seght *D. Cabeljau*: Vives seyt, dat het in andere boecken niet ghelesen en wert, dat de Bisschop toebrecht de Reliquien vande Martelaer Stephanus.

Dit is immers opentlick ghebe uselt: Want Vives seght heel contrarie: Hoozt sijn eyghen woorden: In andere boecken, seyt hy / wert alsoo ghelesen: Als de Bisschop Præictus toebrecht de Reliquien van den alderheerlijcksten Martelaer Stephanus. Ghy wilt hebben *Domine Cabeljau*, dat Vives sou segghen / dat in andere boecken niet ghelesen wert, dat de Bisschop de Reliquien toebrecht, ende Vives daer teghen seght / dat het in andere boecken ghelesen wert; is dit niet heel contrarie aen t'ghene ghy hem toeschijft? Ende de wijle ghy wilde berthou-
nen

nen dat hier questie was van saken selve / ende niet van enckele woorden; hebt ghy niet ghemerckt dat Vives hier alleen spreekt vā een enkel woort? te weten / dat in sommighe boecken stont / de Bisschop Proiectus; in andere de Bisschop Praiectus, vervolgens dat het hier alleen op aenquam / of die Bisschop / de welke de Reliquien vande H. Stephanus droegh / ghenoeemt was PRO-IECTVS: ofte doock / of men dooz dit woorddeken proiectus moet verstaen / den voo: seyden; t'welck dooz dit woorddeken praiectus beter uptgedruckt wert. Wat dunckt u? is dit handelen van saken selve (soo als ghy betwijfen moest) ende niet van enckele namen / of woorden?

Ten derden seght ghy: Vives seyt / dat in de oude boecken niet te vinden en sijn / dese woorden: Draegende de Heylige panden. Wat woorddeken / draeghende, en heeft Ludovicus Vives niet / dat heeft D. E. byghelapt. Vives seyt alleen / dat elders niet te vinden en sijn dese twee woorden: Heylige panden: blijft eben wel dat de Bisschop de Reliquien vande H. Stephanus toebrecht / soo Augustinus te boren seght / en datter een blinde vrouwe is ghekomen / tot den draeghende Bisschop: Wat droegh hy? de H. H. Reliquien vande H. Stephanus, soo Augustinus hoben gheseyt hadde, indier doeghen dat dese twee woorden: De heyliche panden, daer by gheboeght sijn alleen tot meerder verklaringhe / ende is enckelijck een herhaelinghe van de eygghen woorden Augustini, wat verbalschinghe is hier in ghelegghen? ofte wat veranderinghe van saken selve / daer het alleen op aen komt op dese twee woorden: Heyliche panden?

Ten vierden seght ghy: Vives seyt / dat hy moede was van sulcke kleyne dinghen aen te tekenen, vande welke hy niet en twiffelde, ofte sy waren van ymant, die sich veel liet voorstaen verandert.

Niet sonder reden was Vives moede van sulcke kleyne dinghen aen te tekenen / want in der

waerheyt/ ten waren maer beuselineert en/ ende hier mede gheeft Vives opentlijck te kennen / dat het hier niet en quam op de saken selve/maer alleen op eenighe woozdekens/ de welke in dit Capittel verstaelt/ ofte verandert souden sijn/ ofte byghevoeght tot merder verklaringshe.

Dus verre van daer dat Ludovicus Vives soude gheoorzelt hebben dat die mirakelen / ende vertellinghtjes / die by Augustinus te vinden sijn/ hem verkeerdelijck souden toeghedicht wesen: Dat Vives in teghendeel/ niet een van alle en heeft aengheteeckent als twijffelachtich/ ofte niet vast gaende/ ofte verbaescht sijnde / maer de selve allegaer in synen druck heeft ghestelt / tot een teeken dat hy se in alle oude Manuscripren, ende drucken ghehouden hadde. Wat wonder van dat de Doctoren van Leuven, dese annotatie van Vives hebben gelaten/ghemerckt/dat sy goet is / ende van gheender consequentie/ als alleen van eenighe woozdekens?

Ten vijfden, seght ghy: Al en hadde dese Vives geen waerschouwinghe ghedaen van vervalschinghe in dit ghe-noemde Capittel, het en konde even wel niet bedecke blijven voor de gene die Augustini'schrijsen met eenige aendacht ghelesen, ende eenichsins kennisse van sijn stijl genomen hebben, want die sullen datelijck bevinden, dat in de meeste praetjes van dit Capittel Augustini's stijl ontbreect.

Contrarie is waer; want indien ymant het heel schrijft vande stadt Godts / aendachtelijck wil overlesen / hy sal bevinden dat den stijl van dit achtste Capittel precies over-een-komt met den stijl van alle de andere: C'waer oock grootelijck te verwonderen / dat noch Erasmus die D. Cabeljau, soo machtrich pypst / noch Ludovicus Vives, die de sake grondelijck ondersocht heeft/ noch de Doctoren van Leuven dit onderschept van stijl souden ghesten hebben; ende dat D. Cabeljau met sijn gheleijcke alleen / hier verlichte/ ende gheopende oogen soud' hebben.

Dyt

Oyt alle het voozgaende / blijckt soo'klaer als den middach dat dit boozuoemde achtste Capit- tel van het twee en twintichste boeck vande stad- Gods / niet van een ander / maer van Augustino selve ghemaect is.

Ghenomen seght *D. Cabeljan*, dat het waerlijck *Augustini* eygen woorden warē, die daer staen, daer soude weynich voordeel uyt te halen sijn voor de Religieu- se aenbiddinghe der Reliquien.

Wat voozdeel wy hier hebben / kan een peder sien *Boven*, in de tweede aen merckinge op de derde vraeghe.

'T is wat anders seght *D. Cabeljan*, datter in de tijden *Augustini* somtyts eenighe mirakelen, ontrent de graven der Martelaren geschiet sijn; als dat die Martelaren, ofte haer doot-beenderen wierden devotelijck aenghebeden, het eerste soude maer te vinden sijn in den text: niet het tweede.

Alle bepde; soo ick in de voozsepde Aenmerckin- ghe ghethoont hebbe.

Du / laet het wat ander sijn / dat Godt mira- kelen doet ontrent de graven der Martelaren / als die Martelaren te eeren: de bzaeghe is / of die mirakelen gheen ghenoechsame betwergh-reden en sijn om de Martelaren / hare graven / ende Reliquien te eeren? soo sae? soo stemt ghy ons toe dat wy begheeren. Soo neen? waerom en moghen wy niet eeren / t'ghene Godt selve ver- eert?

Doozders seght *D. Cabeljan* dat ick hebbe soeken te doen bliken / dat men ten tijde *Augustini* de Re- liquien debotelijck heeft ghe-eert ende dat in t'ex- empel van Me-vrouw van het dorp *Victoria*. Maer seyt hy / ongheluckelijck.

Op liebe / waerom ongheluckelijck?

Daer wert alleenlijck verhaelt, seght *D. Cabeljan*, dat die Me-vrouwe in een heylighe devotie, hare lofsan- ghen, ende ghebeden aldaer quam uytstorten voor den Heere.

Ich en weet niet wat ghy het ghemeen volck noch

S ;

noch

noch al sult wijs maeken: Waer seght Augustinus, dat sy hare lof sanghen / ende ghebeden quam doen VOOR DEN HEERE: Wat verstaet ghy hier dooz? dat sy hare ghebeden deden alleen booz den Heere: ofte niet: so ja: choont my waer Augustinus dit seght: soo niet: soo hebbe ick eben groot recht om te segghen dat sy hare ghebeden deden ende tot den Heere / ende samen tot de Martelaren booz hare Reliquien.

Maer ghy seght / ghenomen dat aldaer eenighe Reliquien van die Martelaren waren gheweest . het is wat anders by de selve te aenbidden, soo her wordeken, By, alleenlijck aen wijst de plaetse der aenbiddinghe, dan te aenbidden de Reliquien selve, ofte de personen, welckers Reliquien het zijn, het eerste laet de text wel toe, maer niet het tweede,

Ich sende hier den leser wederom tot de tweede aenmerckinghe op de derde vraeghe, hier boven: Alleen boeghe ick dit daer by: dat sy ten tijden Augustini, hare knien gheboghen hebben booz de Reliquien/want Augustinus seght in dat Capittel/ dat her t' sijnen tijde de ghelwoonte was/ de knien te buyghen, ofte oock op de aerde te legghen intghebedt (*nobis DE MORE genua figentibus, atque incumbenibus terra*) ende D. Cabeljau moet my bekenne dat men ten tijde Augustini, in de Kercken der Martelaren/ daer hare Reliquien rusteden/ heeft ghebeden/ ende lof sanghen ghesonghen booz de selve Reliquien / ergo dat men de knien gheboghen heeft booz de Reliquien: Hoe sal my D. Cabeljau npt Augustino nu kunnen bewyisen/ dat dit buyghen der knien niet en is gheschiedt ter eeren vanden Reliquien? (want waerom wijst di gedaen booz / of by de Reliquien? waerom op de plaetse daer de Martelaren begraven laghen? waerom op de Reliquien sacrificien gedaen etc.?) nu staet het D. Cabeljau toe/ alle mijne redenen in t' besonder te niere te doen/ ende dan daer teghen de sijne te stellen/ om ons t' overtuygen van contrarie. Tot hier toe blijft het ontwarachtich / dat niemant ten tijde

Rakende eenighe Superstitien. 279
tijde *Augustini*, sich soude hebben wille buyghen voor een
been van een Martelaer.

VI. AEN-MERCKINGHE.

Op de sevenste vraeghe.

Of in de Roomsche Kercke oyt soodanighe Reliquien sijn bewaert gheweest, soo als *D. Cabeljan* haer toeschrijft.

Dominus Cabeljan in sijn Catholijcke Waerheyt *Pag. 609.* **Vraeght:** Wat verskeringhe wy hebben van onse Reliquien, dat sy oprecht sijn als namelijk van de Vederen uyt Gabriels vleugel, van het gheluyt der Ierusalemse klocken, den aessem van Ioseph, ende van duysent dierghelijcke beuselinghen? **Ende in sijn Memory. Boeck, Pag. 609.** seght hy / dat ick my hier seer aen stote, ende soeke de werelt wijs te maeken, dat die vāde Roomsche Kercke hier schandelijck van *D. Cabeljan* werden beloghen.

Ick segghet noch; want Ten eersten: Ick hebbe tot noch toe niet een bewijs ghesien / dat een redelijck verstant soude kunnen / ick en segghe niet overtuyghen / sae selvs niet een sierken roeren om aen te nemen dat de Roomsche Kercke oyt soodanighe Reliquien soude bewaert hebben.

Ten tweeden ick hebbinde dat de Schyberg van Partye dese saengende soo verschepdentlijck handelen dat sy meer schijnen te gupchelen / als te spreken in t'ernst.

Ick meyne dat ick dese selve Materie / in een seker kleyn Tractaet van my geschreven teghen *D. Renesse Predikant* tot Breda, soo hondelijck wederlept hebbe / dat niemant van Predikanten